

معرفی الگوهای ترویج کتاب‌خوانی در جهان و ارائه الگویی اسلامی- ایرانی برای ترویج خواندن

شراره گودرزی

کارشناس ارشد کتابداری و مسئول کتابخانه عمومی شهید محمود
صارمی بروجرد

Sh.goodarzi@gmail.com

چکیده

در دنیای کنونی، با توجه به ظهور تکنولوژی‌های نوین، مانند تلویزیون و ماهواره و تلفن همراه و اینترنت و گفت‌وگوهای اینترنتی عمدتاً بی‌هدف و بی‌برنامه، که بیشترین زمان را از قشر وسیعی از مردم می‌گیرد، توسعه و ترویج کتاب و کتاب‌خوانی امری ضروری به نظر می‌رسد. توسعه و ترویج کتاب‌خوانی اکنون از موضوع‌ها و دغدغه‌های بزرگ جوامع و به‌خصوص کشورهای در حال توسعه است.

جهت ترویج کتاب‌خوانی لازم است برنامه‌های مؤثر، پویا، و منطبق با واقعیت‌ها پیش‌بینی شود. سپس باید گام‌به‌گام این برنامه‌ها را همراهی کرد تا مطالعه به عادت تبدیل شود. بر همین اساس، در سرتاسر جهان اقداماتی برای ترویج کتاب‌خوانی صورت گرفته است. در این تحقیق ابتدا این اقدامات و سپس طرح‌هایی که در

ایران اجرا شده معرفی می‌شود. همچنین، با توجه به اینکه در کشوری اسلامی با سابقه‌ای غنی از آموزه‌های دینی و اسلامی زندگی می‌کنیم، طرحی فراخور فرهنگ عظیم اسلامی برای ترویج خواندن ارائه می‌شود.

لازم به ذکر است که مقاله حاضر در اولین همایش ملی کتاب و نشر با موضوع سیاستگذاری فرهنگی در صنعت نشر کتاب که با حمایت مادی و معنوی انتشارات سوره مهر در آبان ماه سال 94 برگزار گردید، ارائه شده و برای اولین بار در شماره‌های نوزدهم و بیستم فصلنامه کتاب مهر منتشر می‌گردد.

کلیدواژگان: خواندن، کتاب‌خوانی، ترویج کتاب‌خوانی، الگوی ترویج کتاب‌خوانی جهان، الگوی اسلامی.

مقدمه

کتاب میراثی ماندگار، پدیده‌ای شکوهمند و باارزش، و عنصری رشدآفرین و روشنگر در پهنه زندگانی بشر است. نقش برجسته، والا، حساس، و سازنده کتاب در پویش‌های تکامل‌آفرین فردی و اجتماعی ناشی از گستردگی روح ارزشی دانش و بینش و ابهت و اهمیت فرهنگ مکتوب در تاریخ بشری است. (خامنه‌ای، 1381:

3)

از آنجا که در دوران تمدن تاریخی- فرهنگی ایران زمین همواره دانشمندان، پژوهشگران، نویسندگان، و ادبای صاحب‌قلم و صاحب‌اندیشه از کتاب به عنوان ابزاری مطمئن برای جاودانه ساختن حاصل عمر خود و انتقال علوم و دانش خویش بهره‌های کافی و وافیه جسته‌اند و اینکه کتاب‌خوانی سبب پرورش ذهنیت

خلاق و مستقل شخصی و شکوفایی اندیشه و شکل‌گیری گفتمان اندیشمندانه و پروردن احساسات انسان می‌شود، یعنی هم باعث شکوفایی استعداد فردی بچه‌های امروزی و هم از حیث تاریخی در درازمدت موجب تکامل فرهنگی جامعه بشری می‌شود، توسعه و ترویج کتاب‌خوانی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ (۱۳۵۰- ۱۳۶۰) مورد توجه یونسکو قرار گرفت و برنامه‌های ترویج کتاب‌خوانی مطابق با فرهنگ بومی و محلی هر منطقه در سراسر جهان انجام شد و اکنون از موضوع‌ها و دغدغه‌های بزرگ کشورهای در حال توسعه است. (پدرام‌نیا، 1386: 15)

بیان مسئله

پیشینه فرهنگی ما و شمار کتاب‌ها و کتابخانه‌ها در عصر شکوفایی تمدن اسلامی و اهتمام دانشمندان اسلامی و ایرانی در پدید آوردن آثار ارزشمند و جهانی، همه و همه، ناظر بر اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی است.

سوگمندان، با سهم سترگی که از این دیدگاه در تاریخ و فرهنگ و تمدن جهان داریم و به‌رغم وجود آثار برجسته، جامعه امروزین ما هنوز بر پدیده شکوهمند کتاب و کتاب‌خوانی به دیده یک نیاز مطرح دائمی نمی‌اندیشد و هنوز آمار کتاب و کتاب‌خوانی در جامعه ما اسفانگیز است. (خامنه‌ای، 1381: 4)

هدف اصلی این تحقیق پاسخگویی به این سؤال است که چگونه می‌توانیم کتاب‌خوانی را به یکی از عادات بهینه مردم تبدیل کنیم؟

بر همین اساس در این مقاله تلاش می‌شود دانسته‌ها و

تجربه‌های جهان و ایران در این زمینه ارائه شود تا باب اندیشیدن و برنامه‌ریزی درباره‌ی این مسئله باز شود و با بالا رفتن مطالعه بین‌آحاد مردم دیگر نگران میزان بسیار اندک کتاب‌خوانی در کشور نباشیم.

تعاریف

مطالعه: نگریستن به هر چیز برای واقف شدن به آن و تأمل و تفکر و اندیشه در آن. (دهخدا، 1373)

خواندن: زیرمجموعه‌ی مطالعه می‌تواند باشد. عملی است که در آن دیدن، شناسایی کردن علائم نوشتاری، تبدیل علائم نوشتاری به صوتی، درک مجموعه‌ی علائم و آواها انجام می‌شود و در نتیجه درک معنا از آن حاصل می‌شود. (قزل‌ایاغ، 1383: 21)

ترویج کتاب‌خوانی: ترویج کتاب‌خوانی به معنای تلاش برای علاقه‌مند کردن افراد به مطالعه و ایجاد عادت به مطالعه به منزله‌ی یک برنامه‌ی روزانه است.

پیشینه

پیشینه پژوهش در ایران

کازهی (1386) در تحقیق خود با عنوان «رویکردی بر فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی، موانع و راهکارهای ترویج آن در شهرستان بیرجند» بیان می‌کند که با توجه به اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی و با توجه به مشکلاتی که پیش روی فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در این شهرستان وجود دارد لازم است جهت مرتفع کردن آن‌ها اقدامات عاجل صورت گیرد. وی افزایش کتابخانه‌های عمومی

شهرستان بیرجند و تلاش در جهت ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی را راه‌حلی مناسب می‌داند تا این فرهنگ در شهرستان بیرجند گسترش یابد.

باب‌الحوایجی و یزدیان‌راد (1389) در تحقیقی با عنوان «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال 1378 تا 1387» نشان می‌دهد ۱۴۲۹ عنوان مقاله در این نشریات منتشر شده که ۵۲ عنوان از مقالات (۳/۶ درصد) به موضوع ترویج کتابخوانی و ۲۷ عنوان از مقالات (۱/۸ درصد) به موضوع کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند و از این تعداد ۷۵ مقاله (۹۴/۹ درصد) تألیف و ۴ مقاله (۵/۱ درصد) ترجمه است. از مجموع مقالات مرتبط با مقوله‌های کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ۳۷ مقاله (۴۶/۸ درصد) پژوهشی، ۲۱ مقاله (۲۶/۶ درصد) تحلیلی، ۲ مقاله (۲/۵ درصد) مروری، و ۱۹ مقاله (۲۴/۱ درصد) گردآوری است.

مروتی و حسن‌وندی (1391) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی از نگاه قرآن و حدیث» نشان می‌دهد کتاب و کتابخوانی از مباحثی است که در دین اسلام بر اهمیت و جایگاه آن تأکید بسیار شده است. همچنین اعلام می‌کند میزان رشد کتاب و کتابخوانی با رشد و تعالی فرهنگی هر ملتی رابطه مستقیم دارد. در نهایت، با بررسی آیات قرآن کریم و احادیث معصومین (ع)، عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی را در جامعه بررسی می‌کند.

میرحسینی و بهرامی (1391) در تحقیق خود با عنوان «بررسی

میزان تأثیر کتابخانه تلفنی رنگین‌کمان شهرداری سمنان بر افزایش فرهنگ مطالعه کودکان و نوجوانان»، که با استفاده از روش آزمایشی یا تجربی با کاربرد طرح تک‌گروهی انجام گرفته است، نقش مثبت کتابخانه تلفنی را در افزایش میزان مطالعه کودکان و نوجوانان تأیید و تأکید می‌کند نتایج حاصل از تحقیق می‌تواند به مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، سازمان فرهنگی- هنری شهرداری، و کتابخانه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در استفاده از این تجربه و اشاعه آن در سطح کشور به منظور ارتقای فرهنگ مطالعه در کودکان و نوجوانان یاری رساند.

هاشم‌زاده و دهقانی راینی و نوکاریزی (1394) در تحقیق خود با عنوان «نقش کتابخانه‌های عمومی شهرستان کرمان در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران» برای فرهنگ مطالعه سه لایه باورها، قواعد، و هنجارها در نظر گرفتند و اعلام کردند نقش کتابخانه‌های عمومی کرمان در توسعه باورها و جلوه‌ها بالاتر از حد متوسط و در توسعه لایه قواعد در حد متوسط است. به طور کلی، نقش این کتابخانه‌ها در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران خود کمتر از حد مطلوب (80 درصد) است.

پیشینه پژوهش در خارج از کشور

یوگانگ¹ (2006) در تحقیق خود با عنوان «اجازه دهیم مطالعه بخشی از زندگی ما باشد» اظهار می‌کند که مطالعه حق بشر و برای توسعه کشور مفید است. همچنین، در این تحقیق بیان می‌کند که کتابداران باید نقشی مهم در این زمینه بر عهده گیرند و مطالعه دسته‌جمعی را پیشنهاد می‌کند.

باندی^۲ (2008) در تحقیق خود با عنوان «یک مطالعه ملی برای زندگی» اهمیت خواندن را در استرالیا بررسی کرد. این تحقیق نشان داد سیاست‌گذاری برای بالا بردن آگاهی از کتابخانه‌های عمومی و مجموعه‌های آن‌ها و شناخت پیشرفت مطالعه‌کننده به منزله هسته اصلی در نظام کتابخانه‌های عمومی استرالیا مورد نیاز است.

پالمر^۳ (2008) در تحقیق خود با عنوان «خواندن بازی: استفاده از ورزش برای تشویق پسران و مردان برای خواندن بیشتر» نشان می‌دهد بر اساس مطالعات مؤسسه سواد ملی امریکا مردها کمتر مطالعه می‌کنند. نویسنده یک سری فعالیت‌های ورزشی، مانند فوتبال، را در کتابخانه اجرا می‌کند و مشاهده می‌شود که عادت‌های خواندن مردان توسعه پیدا می‌کند.

فارمر^۴ و استرسویک^۵ (2011) در گزارشی با نام «استفاده از تحقیقات برای ترویج سواد و خواندن در کتابخانه‌ها: راهنمایی برای کتابداران» در بخش سواد و مطالعه ایفلا تهیه کرده‌اند. در این گزارش مروّجان سواد و خواندن معرفی و اینکه تحقیق چیست و چرا کتابداران باید از این تحقیقات استفاده کنند و فواید این تحقیقات و در نهایت کارهایی در رابطه با ترویج سواد و خواندن تبیین می‌شود.

برنامه‌های ترویج خواندن

برنامه‌های ترویج خواندن در جهان

در سراسر جهان در کشورهای مختلف برنامه‌های زیادی برای ترویج خواندن اجرا شده است. به دلیل اینکه امکان معرفی همه

آن‌ها در این مقاله وجود ندارد، برخی از این طرح‌ها برای معرفی انتخاب شدند. ابتدا طرح‌ها و نهادهایی معرفی می‌شود که از سال 2006 موفق به دریافت جایزه ترویج کتاب‌خوانی آساهی^۶ شده‌اند.

طرح‌ها و نهادهایی که از سال 2006 موفق به دریافت جایزه ترویج کتاب‌خوانی آساهی شده‌اند

1. همهٔ لهستان برای کودکان می‌خوانند، ۱۳۸۵/۲۰۰۶، کشور لهستان

بنیاد «همهٔ لهستان برای کودکان می‌خوانند» (ABCXXI) در سال ۱۹۹۶ تأسیس شد و تا سال ۲۰۰۶ به نام «برنامهٔ سلامت احساسی»^۷ خوانده می‌شد. هدف بنیان‌گذاران سازمان رسیدگی به سلامت احساسی و روانی کودکان و نوجوانان کشور از طریق فعالیت‌های سازمان‌دهی شدهٔ آموزشی و ترویجی بود.

گرداندگان این بنیاد می‌کوشند تا بزرگ‌ترها را از دشوار و غیر صمیمانه بودن دنیای امروز برای کودکان آگاه کنند. فرصت کم پدر و مادر برای بودن در کنار کودک، تنش‌های روانی، بی‌توجهی به نیازهای روانی و رفتاری و عاطفی کودکان، در کنار حضور بیش از اندازه پررنگ رسانه‌ها در زندگی، مشکلات احساسی زیادی را برای کودکان به وجود آورده است. در این شرایط، خواندن راهی هوشمندانه است برای ارتباط با کودک و پروراندن او. کودکانی که دایرهٔ واژگانی کوچک‌تری دارند در خواندن با دشواری روبه‌رو می‌شوند. بنابراین کمتر و کمتر می‌خوانند. آن‌ها تماشای تلویزیون را با خواندن جایگزین می‌کنند و به این ترتیب نمی‌توانند در خواندن مهارتی کسب کنند.

برای حل این مشکل و جذاب کردن خواندن به اندازهٔ تماشای

تلویزیون، بنیاد «همهٔ لهستان برای کودکان می‌خوانند» بلندخوانی را به منزلهٔ یک روش مناسب پیشنهاد و فعالیت‌های بسیاری را برای ترویج خواندن با کودکان برگزار می‌کند. این بنیاد برنامه‌هایی مانند «هفتهٔ ملی خواندن برای کودکان»، «خواندن صمیمیت می‌آورد» (مجموعه‌ای از جلسات خواندن برای نزدیک کردن کودکان معلول و سالم به یکدیگر)، «مجموعهٔ کتاب‌های بهاره»، «تابستان با یک کتاب»، «روز ملی تولد وینی خرسه در ۱۴ اکتبر»، «زمستان با یک کتاب»، «پایان باشکوه» (اهدای جایزه به نیروهای داوطلب و پشتیبانان فعال برنامه‌هایی که در طول سال اجرا شده‌اند)، و «باشگاه خواندن در مدرسه‌ها و مهدکودک‌ها» را به شکل سالیانه برگزار می‌کند.

بنیاد «همهٔ لهستان برای کودکان می‌خوانند» برای اینکه پدرها و مادرها و آموزگاران کتاب‌های خوبی را برای کودکان انتخاب کنند معیارهایی برای بلندخوانی با کودکان و یک فهرست طلایی از کتاب‌های مناسب را منتشر کرده است.

بنیاد برنامه‌های موفق دیگری هم تا کنون برای ترویج خواندن برگزار کرده است؛ مانند ماراتون اهدای کتاب: یک شرکت، یک کتاب، که در سال ۲۰۰۴ برای پشتیبانی از کتابخانه‌ها انجام شد و تا کنون ۶۰۰۰ جلد کتاب اهدایی را از طریق پایگاه اینترنتی این برنامه راهی قفسه‌های کتابخانه‌ها کرده است. در سال ۲۰۰۵ هم بنیاد موفق شد دولت را برای در نظر گرفتن ۳۰ میلیون زلوتی (واحد پول لهستان) برای کتابخانه‌ها در سال ۲۰۰۵ متقاعد کند.

بنیاد «همهٔ لهستان برای کودکان می‌خوانند» در سال ۲۰۰۶ جایزهٔ آساهی را برای ترویج خواندن از سوی دفتر بین‌المللی کتاب برای

نسل جوان (IBBY) از آن خود کرد. (درخوش، 1388)

2. پروژه کتابخانه سیار کودکان در مغولستان، ۲۰۰۶ / ۱۳۸۵، کشور مغولستان

این پروژه در سال ۲۰۰۲ به ابتکار نویسنده مشهور کتاب‌های کودکان اهل مغولستان، داشدانداگ جومبا، با همکاری شمار زیادی نیروی داوطلب، متشکل از نویسندگان و هنرمندان و دانشجویان و خانواده جومبا، آغاز شد.

هدف آن ترویج خواندن میان کودکانی بود که در روستاهای دورافتاده زندگی می‌کردند، کوچ‌نشین بودند، یا زندگی شبانی داشتند. در این پروژه کتاب‌ها نه تنها با اتوبوس و خودروهای باربر میان زمین‌های پهناور استپی سفر می‌کنند، بلکه بار شترها می‌شوند تا به جاهایی که ماشین‌ها توان راندن ندارند برسند.

نخستین کتاب‌هایی که در این پروژه به خانه‌ها و چادرهای کودکان راه یافتند کتاب‌های تصویری بودند و بهترین نویسندگان ملی و بین‌المللی آن‌ها را برگزیده بودند. پس از نخستین گزینش‌ها، با برنامه‌ای که در ژاپن برگزار شد، ۱۰ هزار جلد کتاب تصویری از سوی کودکان ژاپنی به کودکان مغول اهدا شد. این کتاب‌ها را دانشجویان زبان ژاپنی به زبان مغول برگرداندند و متن‌های برگردان را روی متن‌های کتاب‌های اصلی چسباندند.

پروژه کتابخانه سیار مغولستان در سال ۲۰۰۶ جایزه ترویج

خواندن آساهی را از آن خود کرد. (عالمی، 1388)

3. پروژه اقدام برای کودکان لائوس، ۲۰۰۸ / ۱۳۸۷، کشور لائوس

با آغاز جنگ داخلی و انقلاب در سال‌های پایانی دهه ۱۹۷۰، بسیاری از مردم کشور کوچک لائوس در جنوب شرقی آسیا، به‌ناچار، ترک خانه گفتند و به منطقه پنینسولا در ناحیه هندوچین

پناهنده شدند. در این شرایط، چانتاسون ایتاوانگ، زنی اهل لائوس و ساکن ژاپن، باور داشت پذیرفتن انسان‌ها به عنوان پناهنده مشکلات اصلی آن‌ها را برطرف نمی‌کند. او می‌خواست به کودکان پناهنده کمک کند. بنابراین، در سال ۱۹۸۲ «انجمن اهدای کتاب‌های تصویری به کودکان لائوس»^۴ را بنیان گذاشت. این انجمن در آغاز فقط کتاب‌های داستانی و تصویری ژاپنی را برای کودکان پناهنده لائوس می‌فرستاد. پس از آن، در سال ۱۹۹۰، انجمن فرستادن کالاها و لوازم مورد نیاز برای پشتیبانی از صنعت چاپ و نشر کتاب کودک در لائوس را آغاز کرد؛ کتاب‌هایی که نویسندگان و هنرمندان لائوسی برای کودکان کشورشان تهیه می‌کنند. فعالیت‌هایی که در ژاپن آغاز شد، با گذر زمان، در لائوس پیگیری شد و گسترش یافت. اکنون، بیست و پنج سال پس از آغاز پروژه، انجمن در قالب نهادی غیر دولتی با نام «اقدام برای کودکان لائوس» برای ترویج ادبیات و حقوق کودکان در لائوس فعالیت می‌کند.

از آغاز پروژه تا کنون ۶۲۰ هزار نسخه کتاب به زبان لائوسی در لائوس چاپ و منتشر شده است. نهاد «اقدام برای کودکان لائوس» همچنین به کتابخانه ملی لائوس و وزارت آموزش این کشور پیوسته است که از «پروژه ملی ترویج خواندن» پشتیبانی می‌کند. پروژه ملی ترویج خواندن پروژه‌ای است که اولویت‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آموزشی کشور را دنبال می‌کند.

پروژه «اقدام برای کودکان لائوس» در سال ۲۰۰۸ جایزه ترویج خواندن آساهی را از آن خود کرد. (کتابک، ویرایشگر، 1388)

4. همراه با کتاب در نبرد با ترس و اندوه، ۱۳۸۷/۲۰۰۸، کشور رواندا

یک سال پس از بروز فاجعه نسل‌کشی در کشور رواندا، سرزمین

هزارتپه در قلب افریقا، در سال ۱۹۹۴، اگنس گیراوکوندا شرکت انتشاراتی بکام^۹ را بنیاد نهاد. بکام یک شرکت انتشاراتی ناسودبر و مستقل کتاب‌های کودکان و نوجوانان است. هدف این شرکت، در آغاز کار، تولید کتاب‌های ادبیات کودکان به زبان ملی این کشور، یعنی کنیاروآندا^{۱۰}، بود تا کودکان و نوجوانان روآندا با یاری کتاب‌ها و جادوی قصه‌هایی از فرهنگ خودشان بتوانند از پس احساس ترس و بیزاری، که از فاجعه نسل‌کشی بر وجودشان سنگینی می‌کرد، برآیند و به زندگی بازگردند.

بکام نخستین انتشاراتی در روآندا است که کتاب‌های کودکان و نوجوانان را به زبان ملی این کشور منتشر کرد. در این کشور زبان‌های انگلیسی و فرانسه هم در کنار کنیاروآندا زبان رسمی به شمار می‌روند. این انتشارات کتاب‌های داستان، مستند، رمان‌های نوجوانان، و کتاب‌های تصویری برای کودکان و نوجوانان روآندایی تولید می‌کند. گردآوری و به نوشتار درآوردن ادبیات و فرهنگ شفاهی روآندا یکی دیگر از فعالیت‌های مهم شرکت بکام است. ترویج فرهنگ خواندن در روآندا و آموزش نویسندگان و تصویرگران با برگزاری کارگاه‌های آموزشی هدف‌های دیگر این شرکت انتشاراتی است. از سال ۱۹۹۵ تا کنون سی عنوان کتاب در بیش از ۴۵۰ هزار نسخه در بکام منتشر شده است.

این شرکت انتشاراتی در سال ۲۰۰۸ جایزه ترویج خواندن آساهی را از آن خود کرد. (عالمی، ۱۳۸۸)

5. پرورش شوق خواندن در مناطق آسیب‌پذیر، ۲۰۱۰/۱۳۸۸، کشور کلمبیا

پروژه‌ای است برای ترویج خواندن که در مدلین، دومین شهر بزرگ کشور کلمبیا، اجرا می‌شود. بنیاد ترویج خواندن جوردی سییرا ای

فابرا، نویسنده مشهور اسپانیایی، این پروژه را در چهار منطقه آسیب‌پذیر و فقیرنشین مدلین اجرا می‌کند. در این مناطق بیشتر از سه میلیون نفر زندگی می‌کنند. بسیاری از آن‌ها افرادی بی‌خانمان‌اند که در اثر فقر، خشونت‌های اجتماعی، و دلایل سیاسی به زندگی در خیابان‌ها یا ویرانه‌ها روی آورده‌اند. خشونت و فقر در این بخش‌های شهر بیداد می‌کند.

در چنین شرایطی، بنیاد سیرا فابرا در پارک‌ها، کنار خیابان‌ها، و بسیاری از مکان‌های غیر رسمی و پُرفرت‌وآمد این محله‌ها به ترویج خواندن می‌پردازد. با جعبه‌های پر از کتاب در این گوشه و آن گوشه کارگاه‌های ترویج خواندن بر پا می‌کند، فروشگاه‌های خیابانی ارزان کتاب به راه می‌اندازد، فیلم‌های مرتبط با خواندن و ادبیات و کتاب برای ساکنان نمایش می‌دهد، نویسندگان را به این محله‌ها دعوت می‌کند، و با ساکنان نشست‌های گپ‌وگفت راه می‌اندازد. این فعالیت‌ها برگزار می‌شوند تا کودکان و بزرگسالانی که شرایط عادی زندگی خود را به دور از کتاب و فرهنگ سپری می‌کنند با شوق خواندن و لذت بردن و آموختن آشنا شوند و به آن خو بگیرند.

این پروژه تا کنون موفق شده به ۲۱ هزار نفر از ساکنان این مناطق آسیب‌پذیر خدمات فرهنگی ارائه کند و بسیاری از سازمان‌ها، نهادها، و افراد دیگر را نیز به فعالیت برای ترویج خواندن و فرهنگ در کشور تشویق کند.

این پروژه در سال ۲۰۱۰ جایزه ترویج خواندن آساهی را از دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان دریافت کرد. (عالمی، 1388)

6. بنیاد کتابخانهٔ کودکان اوسو، ۲۰۱۰/۱۳۸۸، کشور غنا

بنیاد کتابخانهٔ کودکان اوسو (OCLF) یک سازمان خیریهٔ کانادایی است که می‌کوشد کودکان و بزرگسالان را به خواندن و سوادآموزی تشویق کند. اوسو در سال ۱۹۹۱ در غنا، کشوری کوچک در ساحل خلیج گینه در غرب افریقا، پایه‌گذاری شد. در آغاز، بنیاد کتابخانهٔ اوسو به جمع‌آوری کمک‌های مالی برای ساختن و تجهیز پنج کتابخانهٔ عمومی بزرگ در مناطق فقیر آکرا، پایتخت کشور، و یک کتابخانه در یک روستای ساحلی ماهیگیری در نزدیکی پایتخت دست زد.

بنیاد اوسو تا کنون بیشتر از ۱۵۰ کتابخانهٔ کوچک‌تر هم در مدرسه‌ها و روستاهای غنا تأسیس کرده است. هدف گردانندگان اوسو آشنا کردن کودکان با لذت خواندن و پرورش خودباوری در وجود آن‌ها است. آن‌ها امیدوارند کودکان را از زمانی که بسیار کوچک‌اند با کتاب آشنا کنند و نگرشی خوب به آینده در وجود آن‌ها بپرورانند.

کتابخانه‌های بنیاد اوسو فقط میزبان کودکان مشتاق خواندن و یادگیری نیستند. بزرگسالانی که هرگز فرصتی برای آموختن و خواندن نیافته‌اند نیز به این کتابخانه‌ها سر می‌زنند و با یاری کتابداران آموزش دیده گامی به سوی آیندهٔ روشن برمی‌دارند.

بنیاد کتابخانهٔ اوسو در سال ۲۰۱۰ جایزهٔ ترویج خواندن آساهی را از دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان دریافت کرد. (عالمی، 1388)

7. برنامهٔ قصه‌گویی مادر بزرگ، ۲۰۱۲/۱۳۹۱، کشور آرژانتین

مپمو جاردینلی، نویسنده و روزنامه‌نگار و استاد دانشگاه، اهل

آرژانتین، در سفر خود به آلمان، در دهه ۱۹۹۰، از افراد بازنشسته و میان‌سالی باخبر شد که به بیمارستان‌ها می‌رفتند و برای بیماران بدحال قصه می‌گفتند و شعر می‌خواندند. این گروه برای بیماران کتاب می‌خواندند تا آن‌ها را در دوران پایانی زندگی‌شان آرام کنند. رفتارهایی که ممپو جاردینلی شاهد آن بود بر او تأثیر گذاشت و این باور را در وی تقویت کرد که قصه‌ها و قصه‌گویی به مردم در مراحل مختلف زندگی کمک می‌کند. از این رو، در سال ۱۹۹۹ بنیاد جاردینلی را تشکیل داد و برنامه مادر بزرگان قصه‌گو را به راه انداخت. او با این هدف مؤسسه‌اش را راه‌اندازی کرد که با تهیه غذا و پوشاک برای کودکان زندگی بهتری فراهم کند. اما کاملاً معتقد بود روش دیگری برای دستیابی به این هدف وجود دارد و آن کتاب‌خوانی است. او مطالعه را «غذای روح» می‌نامید. او می‌خواست فرصتی برای کودکان فراهم بیاورد تا از حق خواندن بهره‌مند شوند. در فکر برنامه‌ای بود که سبب ترویج سنت خواندن میان کودکان خردسال شود. سنت خواندن «ارزش فرهنگی بالایی» دارد و این فرصت را به سالخورده‌گان می‌دهد تا نقش خود را در جامعه احیا کنند و عادت خواندن را میان کودکان نهادینه کنند.

با عملی کردن این ایده‌ها رؤیایش برای ایجاد سازمانی جهت ترویج خواندن به حقیقت پیوست. برنامه مادر بزرگان قصه‌گو در سال ۲۰۰۱ کار خود را آغاز کرد. از این برنامه امروزه در سطح ملی و بین‌المللی استقبال می‌شود.

جاردینلی به ایجاد انگیزه و علاقه به مطالعه در کودکان کشور علاقه‌ای خاص داشت. او برنامه‌اش را در استان خود، چاکو، شروع کرد؛ که طبق اعداد و ارقام رسمی و دولتی بالاترین سطح فقر را در

کشور داشت و سومین استان فقیر در آرژانتین به شمار می‌رفت. بیش از شصت درصد جمعیت این استان و نزدیک هفتاد و پنج درصد کودکان زیر چهارده سال آن زیر خط فقر زندگی می‌کنند. بسیاری از این کودکان نه تخت دارند، نه میز، نه کتاب، و نه مادر بزرگانی که شب‌ها کنارشان بنشینند و برایشان قصه بخوانند. نخستین گروه مادر بزرگان قصه‌گو در شهر رسیستنسیا تشکیل شد؛ شهری با جمعیتی در حدود چهارصد هزار نفر در استان چاکو. این برنامه اساساً برای مدارس ابتدایی در نظر گرفته شده بود. اما شهرت و تقاضا برای اجرای برنامه به دبیرستان‌ها، مراکز آموزشی بزرگسالان، بیمارستان‌ها، یتیم‌خانه‌ها، کتابخانه‌ها، اتاق ناهارخوری جوانان، مراکز پرستاری و مراقبت از سالمندان، و زندان‌ها هم گسترش یافت. امروزه گروه مادر بزرگان قصه‌گوی رسیستنسیا یکی از برنامه‌های بسیار بزرگ سوادآموزی در کشور است.

برنامه مادر بزرگان و پدر بزرگان قصه‌گو اکنون طرح مهم ترویج کتابخوانی در وزارت آموزش و پرورش آرژانتین است. (کتابک، 1392)

8. پریسا، پروژه آموزش جایگزین، ۱۳۹۳/۲۰۱۴، کشور افریقای جنوبی

پریسا واحدی مستقل برای رشد و پژوهش وابسته به دانشکده ادبیات و علوم انسانی شهر کیپ‌تاون است. این واحد در سال ۱۹۹۲ تأسیس شد و از دل مبارزه با سامانه آموزش و پرورش نظام آپارتاید به وجود آمد.

پریسا طرح‌های بسیاری برای توسعه آموزش دوزبانه و سواد دوگانه در دوران کودکی دارد و افزون بر آن برای بالا بردن جایگاه زبان افریقایی در جامعه تلاش می‌کند. این طرح در سیاست‌گذاری

زبان در آموزش، به‌ویژه در سیاست‌گذاری آموزش و پرورش، و اجرای آن در سطوح ملی و استانی دولت نقش دارد و بر یادگیری زبان مادری بر پایه نظام دوزبانه تمرکز می‌کند و بهترین واژه‌ها را در اختیار کودکان قرار می‌دهد تا آموزگاران و کودکان بتوانند به زبانی که آن را درک می‌کنند با هم ارتباط برقرار کنند.

در حال حاضر، پریسا در زمینه کاربرد تبلت در مواد خواندنی به زبان مادری در جامعه و کلاس‌های چندملیتی پژوهش می‌کند. این طرح اکنون به دنبال یافتن بهترین کارکرد تبلت در ایجاد انگیزه و پشتیبانی از لذت خواندن است.

فعالیت‌های پریسا با فلسفه دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان، که به زبان مادری کودک ارجح می‌دهد، هم‌ساز است. پژوهش آن‌ها در زمینه استفاده از رسانه‌های جدید، مانند تبلت‌ها، برنامه‌ای منحصربه‌فرد است که روی آموزش دوزبانه و سواد دوگانه در آموزش دوران کودکی تمرکز می‌کند.

این مرکز در سال ۲۰۱۴ همراه بانک کتاب کودکان کانادا جایزه ترویج کتاب‌خوانی آساهی را از آن خود کرد. (اشراق، 1393)

طرح کیوسک خواندن در انگلستان

با همه‌گیر شدن تلفن‌های همراه و ارتباطات اینترنتی، دیگر عملاً کاربرد و استفاده از کیوسک‌های تلفن در اغلب کشورهای جهان بسیار کم شده است. به همین سبب شرکت‌های مخابراتی به مرور اقدام به جمع‌آوری کیوسک‌های تلفن کرده‌اند. در انگلستان اما مردم شهرها و روستاها، با شروع موج جمع‌آوری کیوسک‌های تلفن، از شرکت مخابرات بریتانیا خواستند این کیوسک‌ها را در محل

استقرارشان باقی بگذارد و اجازه بدهد از فضای آن‌ها استفاده‌های دیگری صورت بگیرد. کیوسک‌های قرمز رنگ تلفن در انگلستان، مشابه اتوبوس‌های دوطبقه لندن، سال‌هاست به نمادهای معرف انگلستان تبدیل شده‌اند. گروه‌های مردمی مختلف با این درخواست از مخابرات بریتانیا در حقیقت خواهان حفظ این نمادهای بصری‌اند.

مخابرات بریتانیا نیز در سال 2009 با راه‌اندازی برنامه‌ای به نام «پذیرش یک کیوسک»^{۱۱} به این تقاضا پاسخ داد. نهادهای مدنی در شهرها و روستاهای انگلستان با پیوستن به این برنامه امکان می‌یافتند تا با پرداخت فقط یک پوند انگلیس فضای داخل کیوسک‌های تلفن غیرفعال شده را در اختیار بگیرند و از این فضا برای کاربردهای دیگر، همچون گالری هنری و چایخانه و گل‌فروشی و البته کتابخانه، استفاده کنند.

کیوسک تلفن در انگلستان به محلی برای امانت گرفتن کتاب تبدیل شد. اینک در اغلب این کتابخانه‌ها در ساعات شبانه‌روز همواره باز است و در آن‌ها کتاب‌ها و دیسک‌های نوری فیلم در دسترس علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. با برداشتن یک کتاب از این کیوسک‌ها هر کس موظف است کتابی دیگر در کیوسک قرار دهد؛ با این مکانیزم نام «مبادله کتاب»^{۱۲} را بر کیوسک گذاشته‌اند. این مکانیزم باعث می‌شود کتابخانه جمع‌وجور هیچ‌وقت از کتاب خالی نشود و قفسه‌های آن همواره برای مراجعه‌کنندگان بعدی پر از کتاب باشد. (شهریر، 1394)

طرح من یک موش کتاب‌خوان هستم

«من یک موش کتاب‌خوان هستم!» نام پروژه‌ای است در آلمان برای تشویق دانش‌آموزان کلاس سوم تا ششم دبستان به خواندن در اوقات فراغت.

خواندن می‌تواند واقعاً سرگرم‌کننده باشد، وقتی انجام دادن تکلیف برای مدرسه نباشد. به این سبب دفتر ترویج خواندن ایالت هسن^{۱۳} آلمان با همکاری صندوق پس‌انداز بنیاد فرهنگی هسن—تورینگن^{۱۴} این پروژه را برای دانش‌آموزان کلاس سوم تا ششم دبستان طراحی کرده و اجرا می‌کند.

طرح «من یک موش کتاب‌خوان هستم» نه تنها کودکان و نوجوانان را به خواندن شش کتاب جالب تشویق می‌کند، بلکه درک ادبی آن‌ها را تقویت می‌کند و به آن‌ها امکان می‌دهد درک و احساس خود را به گونه‌ای نو و خلاق و در قالبی هنری بیان کنند.

در سال گذشته بیش از شانزده کتابخانه در ایالت هسن در اجرای این طرح شرکت کردند و امسال حدود بیست کتابخانه آن را اجرا می‌کنند. این پروژه هم‌زمان در ایالت تورینگن نیز اجرا می‌شود. صندوق پس‌انداز بنیاد فرهنگی هسن—تورینگن با همکاری کتابخانه‌های عمومی مطالب و وسایل مورد نیاز دانش‌آموزان را برای شرکت در این طرح در اختیارشان می‌گذارد. برای اجرای طرح خواندن در اوقات فراغت، صندوق پس‌انداز بنیاد فرهنگی هسن—تورینگن به دو نکتهٔ اساسی به طور ویژه می‌پردازد:

1. تقویت کتابخانه‌های عمومی ایالت هسن
2. انتقال ارزش‌های ادبی به کودکان و نوجوانان

در طرح «من یک موش کتاب‌خوان هستم» شش عنوان کتاب به دانش‌آموزان برای خواندن پیشنهاد می‌شود. آن‌ها می‌توانند کتاب مورد نظر خود را از کتابخانه عمومی محل اقامتشان امانت بگیرند. بعد از خواندن کتاب، دانش‌آموزان باید نظر خود را در یک نقاشی بر صفحه کاغذ به تصویر بکشند. این نقاشی‌ها در نمایشگاهی در کتابخانه‌های شرکت‌کننده در اجرای این طرح به نمایش گذاشته می‌شود.

صندوق پس‌انداز بنیاد فرهنگی هسن - تورینگن به بهترین و جالب‌ترین نقاشی‌ها جایزه اهدا می‌کند.

در پایان نیز همه دانش‌آموزان شرکت‌کننده به جشنی که در کتابخانه عمومی محله‌شان برگزار می‌شود دعوت می‌شوند. (وکیلی، 1389)

مکزیک اهل مطالعه: برنامه ملی برای ارتقای مطالعه و کتاب

مکزیک اهل مطالعه برنامه ملی برای ارتقای مطالعه و کتاب در جامعه مکزیک است که در حال گسترش است. کتابخانه‌های عمومی کشور مکزیک در خصوص این طرح نقشی شایان توجه دارند. در حال حاضر 7319 کتابخانه عمومی در حال فعالیت است که تقریباً همه آن‌ها برنامه‌ای سالیانه برای ارتقای مطالعه ارائه می‌دهند. نمونه‌هایی از برنامه‌های این کتابخانه‌ها عبارت‌اند از:

- سری فیلم و ادبیات در کتابخانه عمومی ایالت جالیسکو^{۱۵}
- گلدوزی همراه کتاب در کتابخانه عمومی ایالت جالیسکو
- خوانندگان کوچک در کتابخانه عمومی ایالت جالیسکو

- برنامه آزمایشی بلندخوانی کتاب در سن لوئی پتسی^{۱۶}
- سونورا اهل مطالعه. امتیاز گرفتن برای مطالعه در سونورا^{۱۷}
- ماراتون‌های کتاب‌خوانی و فعالیت‌های کتاب‌خوانی برای بزرگداشت روزهای خاص در تبسکو^{۱۸}
- و ... (شعبانی، 1390)

نمونه‌ای از برنامه‌های موفق سوادآموزی و ترویج خواندن در بخش هلندی‌زبان جزایر کارائیب

اقداماتی برای پیش‌دبستانی‌ها در کوراکائو^{۱۹} و سنت مارتین^{۲۰}

کتابخانه عمومی کوراکائو و سنت مارتین، هر دو، برنامه‌های شروع با کتاب را برای سنین پیش‌دبستانی برگزار می‌کنند. در کوراکائو همه پدران و مادران کودکان دوساله دعوت‌نامه‌ای برای شرکت در عصرانه اطلاعاتی درباره خواندن برای بچه‌ها در کتابخانه دریافت می‌کنند. همچنین در کتابخانه عمومی سنت مارتین کارگاه‌ها و عصرانه اطلاعاتی برای والدین کودکان برگزار می‌شود. هر دو کتابخانه والدین را تشویق می‌کنند تا نوزاد یا کودک نوپای خود را به عنوان عضو کتابخانه ثبت‌نام کنند. جهت ترغیب به این کار به والدین بسته‌های غیر منتظره از اسباب‌بازی و کتابچه داده می‌شود. دیگر ویژگی مهم این برنامه آموزش بلند خواندن کتاب برای خردسالان، پرستاران بچه‌ها، کارکنان مهدکودک‌ها، و درمانگاه‌های کودکان است. (پورصالحی، 1390: 139)

برنامه‌های ترویج خواندن در ایران

کانون توسعه فرهنگی کودکان، مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، مؤسسه مهر مادران امروز، کتابک، انجمن دوستداران

ادبیات کودک و نوجوان اصفهان، شورای کتاب کودک، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، و ... همگی اقداماتی مؤثر در ترویج کتاب در ایران انجام داده‌اند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

اقدامات کانون توسعه فرهنگی کودکان برای ترویج کتاب

کانون توسعه فرهنگی کودکان با هدف بالا بردن سطح دانش عمومی و اعتلا و گسترش فرهنگ و هنر و اخلاق دینی کودکان، به‌ویژه کودکان نقاط محروم کشور، تأسیس شد. از آنجا که هیچ جنبه‌ای از زندگی بدون آموختن فرهنگ مربوط به آن و البته از دوران کودکی نمی‌تواند به کمال برسد، کانون توسعه فرهنگی کودکان با همراهی و همکاری دوستداران کودکان و با استفاده از تخصص‌ها و تجربه‌های آنان در توسعه و پر بار کردن جهات فرهنگی- اجتماعی زندگی کودکان سراسر کشور فعالیت می‌کند. این فعالیت‌ها را اعضای داوطلب به عهده دارند و کلیه هزینه‌های این مؤسسه از راه کمک‌های افراد فرهنگ‌دوست و دوستدار کودکان تأمین می‌شود.

یکی از فعالیت‌های عمده کانون توسعه فرهنگی کودکان تأسیس و تجهیز و تقویت کتابخانه در روستاها و مناطق محروم کشور است. از سال ۱۳۸۰، که این سازمان شروع به کار کرده، تا کنون پانزده کتابخانه تأسیس و با ارسال کتاب و ارائه خدمات آموزشی کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های مدارس را در بسیاری از نقاط کشور تقویت کرده است. کانون توسعه فرهنگی کودکان برای مخاطبان مختلف کارگاه‌های آموزشی با موضوع‌های مختلف برگزار می‌کند. تهیه و تولید جزوه‌های آموزشی و بروشورها و کتابچه‌های

مرتبط با کارگاه‌های آموزشی نیز از دیگر اقدامات کانون توسعه فرهنگی کودکان است. (کانون توسعه فرهنگی کودکان، 1394)

طرح با من بخوان توسط مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

«با من بخوان» برنامه‌ای برای ترویج کتاب‌خوانی برای کودکان خانواده‌های کم‌درآمد، کودکان محروم، و کودکان در بحران است. این برنامه بر پایه رساندن کتاب‌های مناسب و باکیفیت به دست این گروه از کودکان و نوجوانان است که در وضعیت معمول زندگی به کتاب‌های باکیفیت دسترسی ندارند یا اینکه در وضعیت‌های ویژه، مانند رخدادهای فاجعه‌بار طبیعی و اجتماعی، به کتاب‌درمانی و دسترسی به کتاب‌های مناسب نیاز دارند. نمونه کارهای انجام‌شده را می‌توانید در سایت خوانک^{۲۱} مشاهده کنید.

طرح جیره کتاب

مانی شهریر، که رشته تحصیلی وی مهندسی برق و حوزه کاری او کامپیوتر است، به دلیل علاقه شخصی، حدود ده سال قبل طرحی با عنوان «جیره کتاب» راه‌اندازی کرد. اجرای این طرح به این صورت بود که ابتدا با چند تن از دوستان و آشنایان گردهمایی ترتیب داده شد. پس از مشاوره، فرمی طراحی کردند که در سال‌های آغازین به صورت چاپی بود و سلیقه هر یک از افراد در حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در آن فرم مشخص می‌شد. سپس، بر اساس اطلاعات داخل فرم‌ها، نخستین بسته کتاب در سال 1383 خریداری و با پست به محل زندگی آن افراد فرستاده شد. رسیدن

بسته پستی به افراد روند اشتراک با جیره کتاب را با استقبال مواجه کرد.

طی سال‌ها برای بزرگسالان و نیز گروه سنی کودک و نوجوان کتاب ارسال شد و در این بازه زمانی کودکانی بوده‌اند که اشتراک خود را از کودک و نوجوان به بزرگسال تغییر داده‌اند. در این طرح افراد مشترک خرید کتاب می‌شوند و مبلغی را به منزله سپرده به جیره کتاب می‌دهند. عده‌ای مشترکین عادی هستند که کتاب ماهیانه یا دو ماه یک بار (به درخواست متقاضی) برای آن‌ها ارسال می‌شود و دسته دیگر مشترکین «جیره به درخواست» هستند. این گروه از مشترکین کتاب‌های مورد علاقه خود را بر اساس آثاری که در وبسایت جیره کتاب معرفی شده است سفارش می‌دهند. ارسال کتاب برای کودکان بهزیستی و مناطق دورافتاده با هزینه خیرین بخش دیگری از فعالیت‌های «جیره کتاب» است. (شهریر، 1394)

طرح چرخ کتاب

چرخ کتاب برنامه ترویج کتاب‌خوانی است که از فروردین ۱۳۹۴ هر ماه در یک نقطه از تهران برگزار می‌شود.

گروه سه‌نفره زایش برگزارکننده این برنامه است. هدف آن‌ها از برگزاری نشست‌های کتاب‌خوانی بالا بردن آگاهی کودکان و نوجوانان درباره محیط زیست و میراث فرهنگی و معنوی از راه کتاب‌خوانی است. این گروه، برای برگزاری نشست‌های کتاب‌خوانی، هر بار با توجه به معیارهای کتاب‌های باکیفیت کتابی را انتخاب می‌کنند و آن را با کودکان سهیم می‌شوند. برای خواندن کتاب یک روش یا ترکیبی از روش‌های بلندخوانی، قصه، نمایش، و

بازی را با توجه به مکان و زمان اجرا برمی‌گزینند. این گروه با دوچرخه خود را به محل اجرای برنامه می‌رسانند. آن‌ها از دوچرخه به عنوان نماد محیط زیست استفاده می‌کنند و به این ترتیب از دیگران دعوت می‌کنند درباره محیط زیست و شیوه زیستشان بیندیشند.

این گروه تا کنون دو نشست کتاب‌خوانی برای کودکان و نوجوانان برگزار کرده است. (کتابک، 1394)

اقدامات مؤسسه مهر خانواده سالم

مؤسسه مهر خانواده سالم مازندران مؤسسه‌ای غیر دولتی و غیر تجاری است که برای ترویج کتاب‌خوانی و بهبود رفتار شهروندی بر اساس ارزش‌های زندگی فعالیت می‌کند.

گزارش یکی از نشست‌های کتاب‌خوانی، که تابستان 1394 برای کودکان‌های ۸ تا ۱۰ در این مؤسسه برگزار شده است، در پی می‌آید:

این مؤسسه با استفاده از فضای کتابخانه‌هایی که با آن‌ها در ارتباط است تعدادی کتاب کودک و نوجوان در کف سالن پخش کرده، سپس از کودکان و نوجوانان دعوت کرد که به داخل سالن بیایند و با دیدن کتاب‌ها حالتی از استخر کتاب برای آن‌ها تداعی شد و مشتاق به ورق زدن و مطالعه کتاب شدند. مسؤل مربوطه بچه‌ها را با نویسنده و نقاش و مترجم کتاب آشنا نمود. از کودکان خواسته شد کتاب‌هایی را که تاکنون خوانده و دوست داشته‌اند به دوستانشان معرفی کنند. کتاب‌ها به ترتیب به بچه‌ها امانت داده می‌شود و هر بار این برنامه برای تعدادی دیگر اجرا می‌شود.

(ذبیحان، 1394)

«سبد خواندن»، مهمان یک ماهه خانواده‌ها

سبد خواندن طرحی است که خانه کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن نخستین بار آن را در سال 1387 اجرا کرد و در حال حاضر نیز اجرا می‌شود.

طرح سبد خواندن از ده سبد تشکیل شده است. در هر یک از سبدها ده کتاب داستان و غیر داستان و مجله‌های عمومی و تخصصی با موضوع‌های گوناگون برای گروه‌های سنی مختلف قرار داده شده است؛ طوری که همه افراد خانواده می‌توانند مطلبی برای خواندن در آن پیدا کنند. هر خانواده هر ماه می‌تواند یک سبد را در اختیار داشته باشد و هر ماه سبدها به طور چرخشی میان خانواده‌ها دست به دست می‌شوند.

هدف طرح سبد خواندن ترویج خواندن میان خانواده است. این کتاب‌ها به نوعی نمادین هستند.

شرکت‌کنندگان، در طرح سبد خواندن، مادران و دختران جوان هستند که هر ماه یک روز گرد هم می‌آیند. جلسه با صحبت مادرانی که در این طرح شرکت کرده‌اند آغاز می‌شود. آن‌ها درباره محتوای سبدها و بازخورد افراد خانواده درباره آن و کتاب‌هایی که خوانده‌اند گفت‌وگو می‌کنند. در پایان نشست هم هر ماه یکی از مروّجان به مدت پانزده دقیقه با یکی از کتاب‌های موجود در سبد کارگاهی درباره خواندن، هنر، کتاب‌های مرجع، نشریات، و ... برای شرکت‌کنندگان برگزار می‌کند. (عیوضی، 1389)

اقدامات نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور نیز از سال جاری طرح ملی خواندن را آغاز کرده است که نشست‌های کتاب‌خوان، مدرسه‌تابستانی خواندن، برپایی همایش‌های ملی خواندن، همگی، از برنامه‌های طرح ملی خواندن است به امید آنکه در ترویج کتاب‌خوانی کشور نقشی ارزنده ایفا کنند.

راه‌اندازی کتابخانه تلفنی رنگین کمان در سمنان

کتابخانه تلفنی رنگین کمان قریب به هفت سال است که در سمنان توسط شهرداری سمنان راه‌اندازی شده است. نحوه عضویت در این کتابخانه از طریق تلفن گویا، که حاوی متنی آهنگین و جذاب برای کودکان می‌باشد، انجام می‌گیرد و پس از آن اعضای کتابخانه تلفنی در منزل با مراجعه به لیست مجموعه کتاب‌های کتابخانه و فهرست‌های در دسترس کتاب مورد نظر را انتخاب کرده و سپس با تماس تلفنی با این کتابخانه آن را سفارش می‌دهند. در مرحله بعد، کتاب از طریق پیک موتوری به درب منزل ارسال می‌گردد. پس از اتمام دوره عضویت، عضو مربوطه با مرکز کتابخانه تلفنی تماس گرفته و پیک موتوری برای تحویل کتاب مورد نظر به منزل مراجعه می‌کند. لازم به ذکر است استفاده از خدمات علمی کتابخانه تلفنی توسط اعضای کتابخانه بسیار مورد استقبال قرار گرفته است و تأثیری بسیاری بر گسترش فرهنگ مطالعه دارد. (میرحسینی،

(105:1391)

ارائه طرحی اسلامی- ایرانی برای ترویج کتاب

مساجد مهم‌ترین بناهای ایران پس از اسلام‌اند. اهمیت مسجد در ایران نشانه‌ای از پذیرش و اقبال مردم ایران به دین اسلام است. مسجد مظهر آمیختگی دنیا و آخرت و پیوستگی هر دو جامعه در دیدگاه و اندیشه مکتب اسلامی است. میان مسجد و مراکز آموزشی در هر محل همکاری و پیوندی تعریف‌شده و شایسته می‌باید برقرار شود. (خامنه‌ای، 1389)

مساجد پویا برای یک جامعه مسلمان بازوی کارآمدی به شمار می‌رود. از همان آغاز روزهای نهضت اسلامی بسیاری از امور با مساجد مرتبط بودند؛ امور داوری، قضاوت، حل و فصل دعاوی، مسائل مهم و اساسی اجتماعی، مشورت و طرح جنگ، پذیرش وفود، اعزام نماینده به نقاط دیگر، اجتماعات عمومی، پرستاری بیماران و مجروحان، و اعلام وظایف حکومتی در مسجد صورت می‌گرفت. به هر کجا که اسلام گام می‌نهاد، چه مسلمانان آن را فتح می‌کردند یا می‌ساختند، به‌زودی و بی‌درنگ مسجدی ساخته می‌شد. (بیرانوند، 1390: 27)

پس از جنبه‌های عبادی مسجد، ابعاد فرهنگی- آموزشی آن بیش از هر جنبه دیگری برجسته و نمایان است. بهبود وضعیت آموزشی- فرهنگی مسجد در بالا رفتن سطح علمی و شکوفایی جامعه اسلامی تأثیری به‌سزا دارد. (نوبهار، 1376: 147)

رسول اکرم، علاوه بر آنکه عملاً مسجد را پایگاه فرهنگی و جایگاه آموزش معارف اسلامی قرار داده بود، در سخنان فراوانی نیز بر این نقش مسجد تأکید کرده است. آنچه در ادامه می‌آید بخشی از

سخنان پیامبر در این زمینه است.

پیامبر در سفارش‌های خود به ابوذر فرمود:

ای ابوذر هرگونه توفقی در مسجد لغو و بیهوده است، مگر برای سه دسته؛ کسی که پس از نماز به تلاوت قرآن می‌پردازد، آن که سرگرم ذکر و یاد خداست، و کسی که به مباحث علمی اشتغال داشته باشد.

جمله پایانی این حدیث به روشنی نشان می‌دهد که مسجد در

اسلام جایگاه گفت‌وگوهای علمی است. (نوبهار، 1376: 167)

امیرالمؤمنین نیز در سخنی جامع و جاودانه جایگاه یک مسجد

اصیل را از نظر فرهنگی این‌گونه ترسیم نموده است:

کسی که به مسجد رفت و آمد کند یکی از این امور نصیب او خواهد شد: برادری که از او در راه خدا استفاده می‌کند؛ دانشی نو، آیه‌ای محکم، سخنی که مایه هدایت و راهیابی او باشد؛ رحمت الهی که آن را انتظار می‌کشد؛ سخنی که او را از گمراهی باز دارد؛ ترک گناه به سبب حساب بردن از خدا یا ترک گناه به دلیل حیا نمودن.

در حقیقت برخی از آنچه در این سخن امام ذکر شده به

جنبه‌های آموزشی مسجد اشاره دارد. پاره‌ای از آن‌ها نیز ناظر به

ابعاد تربیتی و اخلاقی مسجد است. این حدیث گویای آن است که

مسجد در اسلام کانون گرم مباحث علمی است. (نوبهار، 1376:

174)

اسلام با فرمان به خواندن و اهمیت دادن به آموزش و قلم و

مبارزه با نادانی آغاز شد. (علق: آیات 1 و 4-5)

از آنجا که مساجد در اقصی نقاط کشور ما، حتی دورافتاده‌ترین

مکان‌ها، وجود دارند و اغلب مردم هر منطقه به مسجد محل خود

مراجعه می‌کنند مساجد می‌توانند به پایگاه‌هایی فعال برای ترویج

کتاب و کتاب‌خوانی تبدیل شوند. مروّجان شایسته و کارآمد

می‌توانند از گردهمایی‌های مردم در مساجد به‌خوبی در جهت رشد

فرهنگی جامعه اسلامی بهره‌برداری کنند؛ آن‌گونه که پیامبر و اهل بیت او تا مرز امکان چنین کردند.

کتابخانه‌ها، بالاخص کتابخانه‌های عمومی، که مراجعان آن‌ها نیز از همه اقشار مردم‌اند می‌توانند همکاری تنگاتنگی با مساجد برقرار کنند و رابطه‌ای دوسویه با مساجد داشته باشند.

تعامل بین مساجد و کتابخانه‌ها می‌تواند با همیاری امامان جماعت مساجد و کتابداران فعال و آموزش‌دیده کتابخانه‌های عمومی صورت پذیرد؛ بدین نحو که در یک روز از ماه قمری، به طور مثال اولین پنج‌شنبه هر ماه، قبل از نماز مغرب کتابی از سوی کتابدار با توجه به ویژگی‌های خاص هر منطقه با تأیید امام جماعت تعیین و به حاضران در مسجد معرفی شود.

کتاب‌های معرفی شده از طریق نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور برای کتابخانه‌های تحت پوشش هر منطقه به تعداد کافی تهیه شود تا مردم برای تهیه کتاب عضو کتابخانه‌های عمومی شوند و با کتابخانه و محیط آن انس بگیرند.

به حاضران در مسجد مدت چهار هفته فرصت خواندن و مطالعه کتاب داده شود و در پایان موعد مقرر از افرادی که کتاب را مطالعه کرده‌اند خواسته شود خلاصه کتاب را توضیح دهند. برای کسانی که در این امر موفق عمل کنند جایزه‌ای در نظر گرفته شود و امام جماعت مسجد آن را اهدا کند. و این مهم مرتب با کتاب‌های جدید تکرار شود.

در ضمن، می‌توان کانون‌های مطالعاتی با همکاری کتابخانه‌های عمومی و مساجد تشکیل داد. برای اینکه از رونق جلسات معرفی کتاب و کانون‌های مطالعاتی مطمئن باشیم می‌توانیم با نصب

پوسترهای تبلیغاتی در مساجد و کتابخانه‌های هر منطقه اطلاع‌رسانی کنیم.

در کل، در صورت ایجاد رابطه‌ای برنامه‌ریزی شده بین مساجد، که پایگاه‌های دینی مردم ما در سراسر کشورند، و کتابخانه‌های عمومی، که پایگاه‌های توسعه فرهنگی‌اند، می‌توانیم شاهد ترویج کتاب‌خوانی در مسیر درست و متعالی در کشور باشیم.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته در این تحقیق مشاهده شد در سراسر جهان کارهای زیادی در جهت ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی صورت می‌گیرد که این خود نشان از اهمیت موضوع در سرتاسر جهان دارد و با توجه به فرهنگ غنی ما می‌توان با بهره‌گیری از این دانسته‌ها و تجربه‌ها باب اندیشیدن و برنامه‌ریزی درباره این مسئله را باز کرد تا در این زمینه در کشور عزیزمان، ایران، کارهای بیشتر و هدفمندتری مطابق فرهنگ اسلامی-ایرانی صورت بگیرد و طرح این‌جانب نیز خدمتی کوچک باشد برای اینکه مطالعه را به یکی از عادات بهینه مردم تبدیل کنیم و دیگر نگران سطح پایین کتاب‌خوانی در کشور نباشیم.

منابع

اشراق، بهار (مترجم) (1393، مهر 23). «پریسا، پروژه مطالعه آموزش جایگزین در افریقای جنوبی»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarvij/node/3313>

باب‌الحواجی، فهیمه و مهرزاد یزدیان‌راد (1389). «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال 1378

تا 1387»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، 16 (4): 31-53.

بیرانوند، محمد (1390). *منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی*. اصفهان، اقیانوس معرفت.

پدرام نیا، اکرم (1386). *روان شناسی خواندن و ترویج کتاب خوانی*، تهران، قطره. پورصالحی، نسترن (مترجم) (1390). *گزیده مقالات ایفلا* (سن خوان: 13-18 آگوست 2011)، تهران، نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مؤسسه انتشارات کتاب و نشر. خامنه ای، علی (رهبر جمهوری اسلامی ایران) (1389، مهر 18). پیام مقام معظم رهبری به نوزدهمین اجلاس سراسری نماز پیرامون مسجد.

_____ (1381). *کتاب و کتاب خوانی در آیینة رهنمودهای مقام معظم رهبری*، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

درخوش، ملیحه (مترجم) (1388، آبان 6). «همه لهستان برای کودکان می خوانند»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarvij/node/1448>

دهخدا، علی اکبر (1373). *لغت نامه*، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران. ذبیحیان، نسرين (گزارشگر) (1394، شهریور 3). «شنا در استخر کتاب»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarvij/node/3776>

شعبانی، علی (مترجم) (1390). *گزیده مقالات ایفلا* (سن خوان: 13-18 آگوست 2011)، تهران، نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مؤسسه انتشارات کتاب و نشر. شهریر، مانی (1394). «جیره کتاب»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://www.jireyeketab.com/about-jireyeketab/jire-explained>

_____ (1394، فروردین 18). «خلافتیم آرزوست»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://www.jireyeketab.com/jirelogs/be-creative>

عالمی، لیلا (مترجم) (1388، مرداد 11). «بنیاد کتابخانه کودکان اوسو»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarvij/node/1913>

_____ (1388). «پرورش شوق خواندن در مناطق آسیب پذیر»، بازیابی شده در 1394/8/20 از:

<http://ketabak.org/node/1912>

_____ (1388، مرداد 9). «پروژه کتابخانه سیار کودکان در مغولستان»، بازیابی شده در 1394/8/20 از:

<http://ketabak.org/node/1592>

_____ (1388). «همراه با کتاب در نبرد با ترس و اندوه»، بازیابی شده در 1394/8/20 از:

<http://ketabak.org/node/1682>

عیوضی، شبنم (گزارشگر) (1389، آذر 21). «سبد خواندن مهمان یک ماهه خانواده ها»،

بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarviji/node/2139>

قرل‌ایاغ، ثریا (1383). *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن*، تهران، سمت.
 کازهی، حسین (1386). «رویکردی بر فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی، موانع و راهکارهای
 ترویج آن در شهرستان بیرجند»، *مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان*، 2 (5 و 6): 99-
 114.

کانون توسعه فرهنگی کودکان (1394). «درباره ما»، بازیابی شده در 13294/6/20 از:

<http://www.ccdcir.com>

کتابک (گزارشگر) (1394، خرداد 26). «چرخ کتاب»، بازیابی شده در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarviji/node/3742>

_____ (1388). «اقدام برای کودکان لائوس»، بازیابی شده در 1394/8/20 از:

<http://ketabak.org/node/1672>

_____ (1392). «با مادر بزرگان قصه گو آشنا شوید»، بازیابی شده در 1394/8/20 از:

<http://ketabak.org/node/3005>

مروتی، سهراب و محسن حسن‌وندی (1391). «عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی از
 نگاه قرآن و حدیث»، *مهندسی فرهنگی*، 7 (71 و 72): 39-52.

میرحسینی، زهره و محمد بهرامی (1391). «بررسی میزان تأثیر کتابخانه تلفنی رنگین‌کمان
 شهرداری سمنان بر افزایش فرهنگ مطالعه کودکان و نوجوانان»، *تحقیقات اطلاع‌رسانی
 و کتابخانه‌های عمومی*، 18 (1): 101-115.

نوبهار، رحیم (1376). *کوی دوست*، قم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.

وکیلی، ترانه (مترجم) (1389، فروردین 22). «امن یک موش کتاب‌خوان هستم»، بازیابی شده
 در 1394/6/20 از:

<http://ketabak.org/tarviji/node/1784>

هاشم‌زاده، محمدجواد و حکیمه دهقانی راینی و محسن نوک‌اریزی (1394). «نقش
 کتابخانه‌های عمومی شهرستان کرمان در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران»، *تحقیقات
 اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، 21 (2): 217-234.

Bundy, A. (2008). "A nation reading for life", *APLIS*, 21 (4): 182-190.
 Farmer, Lasley, and Ivanka Stricevic (2011). Using research to promote literacy and reading in libraries: Guidelines for librarians. International Federation of Library Associations and Institutions IFLA Professional Reports, No. 125.

Palmer, T. (2008). Reading the game: Using sport to encourage boys and men to read more. *APLIS*, 21 (2): 78-83.

Yuguang, W. (2006). Let reading become a part of our life. *Journal of Library Science in China*.
http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-ZGTS200605003.htmss

1. Yuguang
2. Bundy
3. Palmer
4. Farmer
5. Stricevic

6. جایزه ترویج کتابخوانی IBBY-آساهی

آساهی هر دو سال یک بار به دو گروه یا مؤسسه‌ای اهدا می‌شود که با فعالیت‌های چشمگیر سهمی پایدار در اجرای برنامه‌های ترویج کتابخوانی کودکان و نوجوانان داشته باشند. موضوع اهدای این جایزه در بیستمین کنگره دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان در سال ۱۹۸۶ در توکیو مطرح شد. روزنامه ژاپنی آساهی- شیمبون از حامیان کنگره توکیو در آن سال بود و پشتیبان مالی این جایزه است. بدین ترتیب از سال ۱۹۸۸ هر یک از شعبه‌های ملی IBBY نامزدهای خود را به دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان اعلام می‌کند. هیئت داوران جایزه آساهی از اعضای کمیته اجرایی IBBY هستند. تا پیش از سال ۲۰۰۴ مراسم این جایزه هر سال برگزار می‌شد و یک پروژه جایزه آساهی را از آن خود می‌کرد. از آن تاریخ تا امروز هر دو سال یک بار دو سازمان برنده از سوی داوران بین‌المللی انتخاب می‌شوند و جوایز خود را در کنگره دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان دریافت می‌کنند. معیارهای دریافت این جایزه تداوم داشتن اجرای پروژه و پایدار بودن آن، قابلیت گسترش یافتن، میزان وفاداری به اهداف و شعار دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان، برخورداری یا امکان برخورداری از پشتیبانی مالی دیگر، نتایج اجرای پروژه، نو و بدیع بودن پروژه، قابلیت آن برای الگو قرار گرفتن، تکرارپذیر بودن آن، کیفیت بالای مواد خواندنی و دسترس‌پذیر بودن آنها، و قابل اندازه‌گیری بودن نتایج است.

7. Emotional Health Program
8. Association for Sending Picture Books to Lao Children
9. Bakame
10. Kinjarwanda
11. Adopt a Kiosk
12. Book Exchange
13. Hessen
14. Hessen-Thuringen
15. Jalisco
16. San Luis Potosi
17. Sonora
18. Tabasco
19. Curacao
20. Dutch Sint Maarten
21. Khanak.org